

Håkan Olsson medverkade i *Onkologi i Sverige* så sent som för ett år sedan, då med en högt intressant resultatöversikt om antihistamin och canceröverlevnad. Foto: Lunds universitet.

Utmanade dogmer och

*H*åkan Olsson, aktiv seniorprofessor i onkologi vid Lunds universitet, har vid 71 års ålder avlidit i sviterna av en cancersjukdom.

Håkan var född i Malung där han avlade realexamen följd av studentexamen i Mora. Till skillnad från många kollegor växte Håkan inte fast i den första akademiska miljön; efter genomförd läkarutbildning på Karolinska Institutet flyttade han till Lund. I Lund genomgick Håkan utbildning i klinisk onkologi, samtidigt som han inledde sina sedermera mycket omfattande forskningsaktiviteter inom ett antal centrala områden: varför vissa individer utvecklar cancer, vilka riskfaktorerna är, hur de samverkar och hur vår genetik påverkar risken för cancer.

I sitt avhandlingsarbete vid Lunds universitet påvisade Håkan att yrkesmässig exponering för organiska lösningsmedel kopplas till ökad risk för lymfom. Håkan disputerade 1984 och enligt den tidens tradition blev han, baserat på en avhandling av hög kvalitet, docent samma år. År 1988 ut-

nämndes Håkan Olsson till universitetslektor och 1996 blev han professor i onkologi. Håkans drygt 700 publikationer, varav ett 50-tal i de högst renommerade prekliniska och kliniska tidskrifterna, har nu citerats 31 000 gånger och har resulterat i ett mycket imponerande H-index på 81. Håkan var också engagerad i utbildningen av nya generationer av läkare och forskare och har varit handledare för 25 forskarstuderande.

Håkan Olsson och medarbetarna från Lund-Malmö, inklusive Torgil Möller, beskrev i en kort korrespondens i *The Lancet* 1985 att p-piller kan öka risken för bröstcancer hos unga kvinnor. Observationerna gick i linje med andra rapporter vid den tiden, men trots detta accepterades det inte av delar av den svenska miljön. Redan året efter kommunicerade Olsson och Möller att variationen i latenstid mellan start av p-pilleranvändande och bröstcancerdiagnos resulterade i att man riskerar att underskatta den sanna relativa riskökningen. Deras observationer har varit viktiga för de

kliniska och vetenskapliga diskussionerna om hormonbehandling och bröstcancerrisk och har fått klinisk betydelse genom behandlingsriktlinjer i området. Till dags dato har Håkan Olsson publicerat ett 40-tal artiklar i ämnet.

Håkan ingick sedermera också i ett konsortium utgående från Oxford, tillsammans med professorerna Valerie Beral och Sir Richard Peto. Denna forskargrupp publicerade senast hösten 2019 en omfattande artikel där man studerade mer än 100 000 postmenopausala kvinnor som utvecklat bröstcancer. Slutsatsen var att det finns ett kausalt samband mellan flerårig hormonell exposition, framför allt kombinationen av östrogen- och progesteronpreparat, och risken att utveckla bröstcancer. Delar av den svenska forskarmiljön har kanske inte fullt ut uppmärksammat hur banbrytande Håkan Olssons observationer inom detta centrala forskningsområde verkligen var. År 1980 fick ungefär 600 000 kvinnor en bröstcancerdiagnos, nu är antalet diagnoser mer än två miljoner per år. Ett ökande antal äldre kvinnor i världens befolkning är en viktig förklaring till incidensökningen, men användandet av hormonell substitutionsterapi spelar också en roll.

Tillsammans med Helgi Sigurdsson, Åke Borg, Mårten Fernö och Dick Killander visade Håkan Olsson att hög cellproliferation i primär bröstcancer kombinerat med låga nivåer av progesteronreceptorn ökar risken för återfall i bröstcancer, publicerat i NEJM 1990.

Håkan Olsson var också en pionjär inom onkogenetiken. Han låg bakom ett stort antal epidemiologiska studier om ärftlighetens betydelse för en individs risk att utveckla olika cancerformer och bidrog starkt till dagens kunskaper om

upp en biobank inom området och i samarbete med professor Göran Jönsson studerades biologiska mönster i melanom med koppling till mikromiljö och uppkomstmekanism. Under senare år fokuserade Håkan på hur användning av läkemedel, till exempel allergimedieiner, påverkar prognosen för cancerpatienter. Håkans forskning inom melanomområdet visar på hans förmåga att koppla samman genetik och livsstilsfaktorer, epidemiologiska och experimentella data. Hans kunskaper och insikter i olika forskningsfält, hans nyfikenhet och oräddhet har bidragit till att forskningsresultaten fått klinisk betydelse och implementerats i riktlinjer för minskad cancerrisk och till gagn för framtida cancerpatienter.

Håkan var en mycket viktig medarbetare inom Cancerfondens bedömning av ansökningar. Där kom hans öppenhet för nya idéer och förmåga att tänka "utanför boxen" väl till pass. Många gånger såg han till att nya och lite udda projekt fick anslag efter att ha lagt fram argument som till slut fick omgivningen att förstå storheten i den aktuella ansökan.

Håkan hade även andra talanger på sin lyra, från tennis till "korp-rinkbandy". Som många vet var han också en hängiven jägare tillsammans med sin familj inkluderande hustrun, medicinprofessor Mona Landin, och barnen Daniel, Ulrika, Olof, Carl och Erik, till vilka vi härmed vill framföra våra kondoleanser.

Tusentals cancerpatienter har tveklöst haft nytta av Håkans studier och projekt. Svensk cancerforskning är skyldig honom och alla hans medarbetare ett verkligt stort tack. Vi minns alla med saknad Håkans varma person, glada humör,

gick nya vägar

ärftliga cancersyndrom. År 1993 startade han och överläkaren i klinisk genetik, Ulf Kristoffersson, den första allmänna onkogenetiska mottagningen i Sverige. Inom ramen för denna introducerades den kliniska BRCA-testningen; under många år tog Håkan Olssons och Åke Borgs forskningslaboratorium vid Onkologiska kliniken i Lund emot DNA-prover för BRCA-analys från hela Norden och utvecklade framgångsrikt verksamheten till en nod och ett erkänt kompetenscentrum i Norden.

Med bakgrund i epidemiologi, genetik och riskfaktornas betydelse för cancerutveckling var Håkan också aktiv inom melanomforskningen och publicerade över hundra artiklar i ämnet. Han analyserade tillsammans med läkaren Kari Nielsen hur riskexposition som till exempel solarieanvändande ökar risken för sjukdomen. Tillsammans med kollegorna inom klinisk genetik kartlades familjer med ärftlighet och CDKN2A-mutationer, vilket fick såväl forskningsmässig som klinisk betydelse för drabbade familjer. Håkan byggde också, i samarbete med professor Christian Ingvar,

engagemang och klingande dalmål. Hans envishet var inte alltid helt lätt att hantera. Han utmanade dogmer, gick nya vägar och bidrog till viktiga resultat som fått nationell och internationell uppmärksamhet. En stor vetenskapsman och en fantastisk medmänniska har lämnat oss.

JONAS BERGH, PROFESSOR VID KAROLINSKA INSTITUTET
OCH GÄSTPROFESSOR VID OXFORDS UNIVERSITET

ANDERS EKBOM, PROFESSOR VID KAROLINSKA INSTITUTET

MEF NILBERT, PROFESSOR VID KÖPENHAMNS UNIVERSITET
OCH GÄSTPROFESSOR VID LUNDS UNIVERSITET

OLA BRATT, PROFESSOR VID SAHLGRENSKA AKADEMIN

BEATRICE MELIN, PROFESSOR VID UMEÅ UNIVERSITET

PETER NYGREN, PROFESSOR VID UPPSALA UNIVERSITET